

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ КАТО СОЦИАЛЕН МОДЕРАТОР НА СВРЪХЧОВЕШКОТО И НА ДРУГ ВИД ОБЩЕСТВО. ИМА ЛИ ЕТИКА В БЪДЕЩЕТО?

**Гл.ас. д-р Елица Ненкова Димова, elitsa.dimova@ips.bas.bg
секция Център за емпирични социални изследвания,
Институт по философии и социология, БАН**

Резюме: Изкуственият интелект (ИИ) е реалност, в която според развитието си, различните общества вече не само използват, но е нужно да проблематизират. Според философията, която го пропагандира и въвежда той е средство за подобряване живота на хората и дори способ за тяхното усъвършенстване като човешки същества. „Усъвършенстваната физичност“ е идеологията на дистопията, която иска да нормализира обществата ни в една свръх рационална, утопична, но от етична гледна точка - нечовешка посока. ИИ се превръща постепенно в модератор на нови обществени отношения, в които индивидът трябва да защитава своето право на автономно и независимо съществуване. Етиката не е просто доброволен акт на поставянето на граници, тя би трябвало да бъде иманентно присъща в свръхчовешкото общество, където човекът може да загуби своята идентичност.

Ключови думи: изкуствен интелект, човек, граждански права, робот, етика, достойнство, графен, графенов оксид, ЕС

JEL: A12

DOI: <https://doi.org/10.58861/tae.di.2026.1.03>

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A SOCIAL MODERATOR OF SUPERHUMAN AND ANOTHER TYPE OF SOCIETY. IS THERE ETHICS IN THE FUTURE?

**Head Assist.Prof. Elitsa Nenкова Dimova, PhD, elitsa.dimova@ips.bas.bg
Section “Center for Empirical Social Research”,
Institute of Philosophy and Sociology,
Bulgarian Academy of Sciences**

Abstract: Artificial intelligence (AI) is a reality that, according to its development, different societies no longer only use, but also need to problematize. According to the philosophy that promotes and introduces it, it is a means of improving people's lives and even a way of improving them as human beings. "Advanced physicality" is the ideology of dystopia, which wants to normalize our societies in a super-rational, utopian, but from an ethical point of view - inhuman direction. AI is gradually becoming a moderator of new social relations, in which the individual must defend his right to autonomous and independent existence. Ethics is not just a voluntary act of setting boundaries, it should be immanently inherent in a superhuman society where man can lose his identity.

Keywords: artificial intelligence, man, civil rights, robot, ethics, dignity, graphene, graphene oxide, EU

JEL: A12

DOI: <https://doi.org/10.58861/tae.di.2026.1.03>

Въведение

В тази статия ще изложим етичното от гледна точка на защитата на човека, човешките права, достойнство и дисциплината на биоетиката. Еволюцията на европейската цивилизация е допринесла изключително много именно в областта на етиката и защитата на правата на хората. Тези постижения днес ерозират постепенно в идеологията на трансхуманизма и проникването на изкуствения интелект (ИИ) във всички сфери на живота. Доколкото това става незабележимо промените в областта на постиженията на хуманизма все още не са важен фокус на обществения интерес. Самото понятие за достойнство е част от развитието на самата философия и е свързано с ценностите на християнството. Човешкото достойнство, разбирано като свобода и като права придобиват особена важност като етически и правни понятия в Европа във връзка с престъпленията и унищожаването на човешки живот по време на Втората световна война. „Признаването на достойнството на всяко едно човешко същество е провъзгласено в годините след войната за най-важното етическо убеждение, което е в основата на правната защита на човешкия живот и неотменно присъства в международни документи, в националните конституции и закони. Всеобщата декларация за правата на човека на Обединените нации от 1948 г. започва с признаването на „достойнството, присъщо на всички членове на човешкия род, на техните равни и неотменими права“. Член 1 гласи: „Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права“, член 3: „Всеки човек има право на живот, свобода и на лична сигурност“. Също толкова важна роля има уважението към достойнството на личността и личната неприкосновеност в трите декларации на UNESCO във връзка с биоетиката, в Конвенцията за защита на правата на човека и на човешкото достойнство на Съвета на Европа от Овиедо, както и в редица документи на Световната медицинска асоциация (СМА), и Световната здравна организация (СЗО)“ (Кънева, 2015:81). Човекът се възприема различно в конкретните епохи. Контрапункт на правата на хората са съвременните разбирания за тяхната излишност. Това се смята за оправдание за доста смелите и недостатъчно обосновани актуални тези, които са основа на трансхуманизма – течение определящо нова цивилизационна цел, а именно да се надскочи човешкото независимо от цената. Като имаме предвид, че нямаме точно и консенсусно определение за това какво представлява човекът в нито една епоха, новите формулировки не будят доверие.

Философски аспект

В последните години се появи течение, което приема, че съзнанието може да се имплантира и че се намира на конкретно място в мозъка на човека. Злият гений, който може да въдвори в съзнанието целия свят, който обективно не съществува, е мащабната кампания на промотирания ИИ днес. Декарт приема, че е напълно възможно да живеем в симулирана реалност, защото няма достатъчно доказателства,

че това, което живеем не е илюзия или сън. Идеята за мозъка в колба не е нова и е още преди Декарт с неговия рационализъм в „Разсъждения върху първата философия“ и в „Принципи на философията“, където той извежда една максима, която предполага, че съзнанието, произвело мисъл, потвърждава съществуването на интелигентния индивид. Свободният превод на „Cogito, ergo sum“ като „Мисля, следователно съществувам“, не като „Мисля, следователно съм“ дава основание и на някои съвременни постулати относно представата за човека и извънчовешкото като равностойни. По-съвременната интерпретация на мозък в колба или в кутия се ражда в ума на американския философ Хилъри Пътнъм, който в 1974 в книгата си „Разум, истина, история“ развива идеята. (Дюпре, 2013: 4-8). Човекът е интерпретиран като електронни импулси, постъпващи в мозъка, които създават изкуствената реалност в холивудски сценарий. Според Пътнъм компютърът е на ниво да измами човека, че нещо несъществуващо съществува и дори да създаде реална представя в самия индивид, че тялото му се движи. Човечеството може би не е наясно дали тази псевдореалност не е настъпила. В този смисъл постиженията на хуманизма изглеждат несъвместимо малка преграда пред трансхуманизма.

Дебатът за това ИИ противоположен ли е по съдържание и значение на естествения, придоби неочакван ракурс. Емануеле Северино изказва тезата, че по същество „човек е машина, която организира средствата с оглед производството на цели...“ „Човек се мисли като машина, а самият свят като механизъм с оглед на производството на цели.“ (Пенроуз и др., 2024:15) Този възглед преминава границата на етичното разбиране на хората като субекти, които имат не само права, но чието общество се ръководи освен от закони и от етични кодекси. Според Северино науката не цели да достигне неопровержимите истини, идеал на древността, а по-скоро да наложи контрол на света. Но е нужно да се има предвид, че технологията е следствие от развитието на науката. Тя е все още в зачатъчна форма що се отнася до това как функционира съзнанието и въобще какво представлява човекът. Единна дефиниция в този смисъл няма. Системните връзки при човека не са свързани само с изпълнението на цели. Невронната система е така устроена, че създава временни и непредсказуеми алгоритми, защото индивидът не се ръководи само и единствено от праволинейни функции. Енергийната структура на хората позволява тяхното експлоатиране в неподозирана до скоро посока. Оказва се, например, че ДНК на човека може да се променя в процеса на неговото развитие и духовно израстване. Смяташе се, че това не е възможно. Също така ДНК може да се предава без специален информационен носител, т.е. може да се запази отделно във водна среда и след това да се възпроизведе в друга такава. Тоест водата пренася информация, включително кодовете на живота. Този механизъм все още е недостатъчно изследван и не може да се обясни с никаква механична логика. „Трябва да се постави въпросът дали първо не трябва добре да познаваме естествената интелигентност и съзнанието както в широк, така и в тесен смисъл, за да го имитираме, или имаме нужда от технологията на изкуствения интелект, за да опознаем по-добре същността на човешкото съзнание. Първото твърдение е логично и може би дори естествено, докато второто може да се приеме за рисковано толкова доколкото липсата на изчерпателно познание за човешкото съзнание може да поведе разработчиците по грешен път“ (Георгиева, Н., 2016:12).

Технологичен аспект

Изкуственият интелект вече е част от новата реалност и превзема все повече всички сфери на живота. Но той има два аспекта, като единият се коментира, без да се анализира задълбочено. А това възможно ли е ИИ да бъде в симбиоза с човека, съчетавайки се в един неестествен брак с човешката физичност до постигане на сингулярност или пълно сливане? Този въпрос остава открит от страна не само на етиката въобще, но и по отношение на необходимостта от законодателна база. Говорим за научното приложение на нови нанотехнологии и свръхпроводими материали, които могат да са асемблери, събирачи на информация и енергия, подобно на компютърни транслатори. Вече са създадени материали, които могат успешно да имплантират в мозъка или в кръвта на човека. Тези материали се оказва, че е възможно да се инфилтрират във водна среда и следователно и в индивида. През 2019 година Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) даде следното определение за ИИ: „ИИ е машинно базирана система, която може, за даден набор от дефинирани от човека цели, да направи прогнози, препоръки или решения, влияещи върху реални или виртуални среди. ИИ системите са проектирани да работят с различни нива на автономност.“ Докладът на ОИСР за изкуствения интелект в обществото предоставя допълнително обяснение какво е ИИ, наричан още „интелигентен агент“, който „се състои от три основни елемента, които оформят сингулярност и единство на човек и машина (OECD, 2019). Крайните решения са свързани в случая на фиг. 1. с казуси относно околната среда, която е фокус на концепцията за устойчиво развитие, дигитализацията, „интернет на нещата“ и 15-минутните градове.

Фигура 1. Схема на взаимодействието на елементите при ИИ.

Източник: OECD, Report – Artificial Intelligence in Society, p.23.

С други думи човекът дели обществено пространство с равнозначни права. Именно функционализмът доведен до практически и изпълними решения поставя етичните въпроси пред ИИ и производството на роботи и особено на хуманоидни такива. Очевидно е, че надделява разбирането за съзнанието като присъщо не само на човека, но и на животните, а защо не и на машината. В този смисъл приравняването на човека към животните обратно на класическата философия, която го отделя от животинския свят, е известна заплаха за съществуващия и устроен цивилизационен ред.

В схемата по-горе се описва модел на експертна система, която функционира за решаване на проблеми с околната среда. В първия панел вляво е представен моделът на конструктивния алгоритъм за експертно решение. Концептуалният поглед върху изкуствения интелект е представен първо като структура на високо ниво и като обща система с изкуствен интелект, наричана още „интелигентен агент.“ Системата с изкуствен интелект се състои от три основни елемента в схемата: 1. Сензори, 2. Оперативна логика и 3. Изпълнителни механизми. Сензорите събират основни данни от околната среда, докато изпълнителните механизми действат, за да променят състоянието на средата. За даден набор от цели и въз основа на входни данни от сензори, оперативната логика предоставя изходни данни за изпълнителните механизми. Те са под формата на препоръки, прогнози или решения, които могат да повлияят на състоянието на околната среда или за решаването на всеки друг поставен казус. В случая конструираният модел на алгоритмите произвежда модела на околната среда, който се обяснява чрез друг интерпретативен алгоритъм. Ключ към тази схема са сензорите, които могат да бъдат машина или човек. На пръв поглед такава схема не буди безпокойство. Но всъщност проблемът е в постепенното механично възприемане на ролята на човека само в сферата на изпълнителските функции като част от една обща машинна структура. Трябва да поясним, че интелект за машина се разбира в контекста на създаването на формален език посредством софтуер, т.е. компютърна програма, която да наподобява съзнание. В този смисъл резултатът или програмата се смята за изкуствена.

Етични казуси

Според Пенроуз и „добрите“ и „лошите“ приложения на ИИ винаги опират до областите на морала и етиката, колкото и да се опитваме да ги елиминираме. Ето защо не можем да пренебрегнем етичните въпроси, които възникват във връзка с превземането на обществените сфери от ИИ. Макар че се прави опит технологията и етиката да са ясно разграничени и не можем да оприличим човека напълно на машина, то във все повече изследвания и документи сингулярността между тях се приема като даденост и дори се одобрява (European Commission, Building Trust in Human-Centric Artificial Intelligence, COM(2019)). В този смисъл и някои изследователи смятат, че ИИ никога не може да застраши човешката раса, защото начинът, по който човек мисли е непредсказуем и е свързан с реалното изражение на свободната воля. За разлика от това оптимистично виждане физикът Стивън Хокинг смяташе точно обратното, като виждаше сериозна заплаха в това отношение. В тази посока е един експеримент, проведен през 2017 г., когато чрез група във социалната мрежа Фейсбук два изкуствени интелекта са оставени да разговарят помежду си. Двата чатбота постепенно развиват език, който е напълно непонятен за хората, но те

разговарят на него. В тази връзка е и едно научно постижение, наречено „квантова машина на Тюринг“. Това откритие дава основание да се смята, че квантовата механика може да е свързващо звено между органичната и неорганичната материя, което е в основата на ума и съзнанието (Пенроуз и др., 2024:21). С други думи дали съзнанието е производно на материя или на машинни компоненти или софтуер няма никакво значение. Разбира се именно от гледна точка на етиката това не е така. Човекът не може да се приравнява на животните или на машините, независимо какви футуристични цели могат да си поставят някои научни среди. Несъмнено способността на ИИ да се самообучава е една от най-силните му страни. Проблемът е в това, че за да се обучават машините се ускори изучаването на функционирането на човешкия мозък като цел не за усъвършенстване на цялостната структура на човешкото същество, включително на неговите морал и етика, а самоцелта - развитие на ИИ. Нобеловият лауреат Даниел Канеман изказва теорията за двата начина на мислене при човека – бързо и бавно. Като се оказа, че бавната система на мислене, която обаче е свързана с несъзнателното или с подсъзнанието е по-надеждна. Тя е по-бавна именно заради това, че изисква по-сложно решение, свързано с усилие. Така че едната система на мислене е чрез подражание, а другата, която е по-сложна - чрез езика. Особеност на ИИ в момента е, че има вероятност той да се учи дори без да е предварително програмиран за това. В този смисъл науката в момента не може точно да предвиди последиците от неговото развитие, което е сериозен не само етичен проблем.

Въпреки че вече се появиха трудове относно рисковете от ИИ, икономическите ползи и социалните последици, все още липсва единство по отношение на това как да се управлява той. В България се издадоха някои ценни изследвания като този на доц. Марияна Тодорова, проф. Васил Киров и сборници с проучвания от различни среди, но все още няма адекватен ретроспективен анализ за пропуснатото от скоростно развитие на ИИ от 2000 година насам от технологична гледна точка, глобалните, икономическите, социалните, както и тези рискове от увредена телесност, резултат от възможни експерименти, за да се постигне симбиоза с човека. Не са за пренебрегване законодателните, освен етичните аспекти. Тъй като симбиозата човек-машина е поставена в неправилния ракурс на подчинената човешка природа и може да доведе до уродливост, която да засегне потенциала за развитие на човечеството като цяло. Отвъд описателния наратив липсва и критичното етично – морално осмисляне на последиците от ИИ във всички или поне в няколко измерения, в които той ще има проявление (Тодорова, 2019:10). Интересно е да знаем, че думата робот е сътворена от драматург - през 1920 г. Карл Чапек публикува пиесата антиутопия „R.U.R.“ (Росумски универсални роботи) – (Rossum's Universal Robots), в която за първи път се използва като понятие. Робот от чешки – „robota“ означава робство, принудителна работа, което доста напомня българската дума за труд. Навлязла в своя оригинал във всички езици по света генеалогията на думата предполага извършване на обременяващ нетворчески труд. Има известна ирония в това, че към днешна дата роботите не просто ще отменят, но ще заменят хората в техните професии, което изисква съзидание (Тодорова, 2019:22).

Основният модус и сценарий на „технологичния абсолютизъм“ е свързан с наличието на „дълбока държава“ (среди, които контролират човечеството отвъд неговата воля), която върви в посока за намиране на еликсира на вечността като

поставя нова червена линия пред крайния човешки живот на обикновения човек. Естествената продължителност на живота над 100 години е за определен елит, а за останалата част от човечеството – технологична сингулярност с тенденция за изчезване постиженията на хуманизма и лишаване от човешки права. Този сценарий обаче нарушава естествения ход на цивилизационното развитие. Не бива да се пропуска и въпроса за неинформираното съгласие или по-точно правото за несъгласие на по-голямата част от човечеството относно методите и средствата за постигане на свръхчовешкото съзнание.

Все още крехка е и нормативната основа за функционирането на ИИ в един аспект като просто произведен продукт и в друг – като симбиотичен с човешката физичност. Не е трудно да си представим различни сценарии, които няма да имат научна основа. Въпросът е, че се осъществява доста бързо практическа приложимост, при която моралните и етичните аспекти се явяват излишни, доколкото е пропуснат срокът за поставянето им ребром на дневен ред. Така може да се подкопае и смисълът на самата наука – да търси истината и да разширява кръгозора на биологичния човек.

Петата технологична революция има своите апологети, но центърът на статията ни е не анализ на техните виждания, а последиците, които превръщат ИИ в нещо повече от продукт, както и проблематизиране на въпроса за бъдещето на обществените отношения спрямо етичните принципи на съществуването. Основните технологични системи, на базата на които последователно се случва тази революция, са микропроцесорът, персоналният компютър, интернет и мобилните телефони, а днес и еволюцията в областта на изкуствения интелект, роботиката и „интернета на нещата“ (Киров, 2022:16). Именно в интернетата на „нещата“ се крие разковничето или модусът на неетичната и неморална трансформация. Защото тези „неща“ могат да се окажат хора. Самите човешки индивиди се определят като „неща“. Те са неодушевени „предмети“, които могат да биват раздвижвани както и когато поискат техните собственици. Не бива да се забравя, че интернет възниква в съревнованието по време на Студената война между САЩ и СССР сред средите на военните. Тази особеност предопределя и неговото последващо обвързване с военно-промишлените комплекси на потенциално и реално противопоставящи се държави. В този контекст интернет не е свободна зона за граждански обмен на информация. Не е ясно и до каква степен в момента съществува или не такава обвързаност относно концепцията за цифровизацията. Въпросът за двете първоначално конкуриращи се системи ДАРПА и АРПА „попадат в капана на службите за сигурност, което в последна сметка подронва технологичните иновации“ (Castels, 2001: 21, Амбарева, 2019:35). В този смисъл можем ли да сме сигурни, че няма оператори, извън общественото ползрение, които не подлежат на контрол и санкции?

Технологико-икономическият абсолютизъм

Няма спор, че дигитализацията и роботизацията на отделни икономически сектори интензифицират развитието. Съществуват множество дефиниции на дигитализацията. В тесен смисъл дигитализацията е интегрирането на дигиталните (цифровите) технологии в ежедневието чрез цифровизацията на всичко, което може да бъде дигитализирано, или „процесът на превръщане на всяко нещо в цифрова форма“ (Merriam-Webster Dictionary, Киров, 2022:18). Тласкайки научното развитие

в тази посока след 2000 година се извършва качествен прелом. Целта е биологичният човек да се превърне в цифров. И се оказва, че има начин това да бъде направено заради природата на ДНК. ДНК излъчва слаб електромагнитен сигнал, който може да се цифровизира. На базата на това този сигнал става управляем в различни аспекти. За да се постигне сингулярност човек и машини и в случая мини роботи, приложими в човешкото тяло, е нужно да се намери материал, който последното да не изхвърли. През 2004 г. двама учени постигат голям успех в създаването на изключително ценен проводим материал, наречен графен. През 2010 година двамата британски учени Андрей Хейм и Константин Норфолков получават Нобелова награда за физика за откриването на този «магически» материал. През 2012 година се патентова под номер WO2012046069A1 продукт, наречен „графенов оксид“ от други четирима учени Ян Кинлох, Роберт Янг, Джонатан Рюрке и Нил Уилсън (Ian Kinloch Robert Young, Jonathan P Rourke, Neil R Wilson) (Patent 2012), чиито качества са още по-невероятни. Графенът е въглерод или графит с друга молекулна решетка. В същото време неговата перфектна проводимост го прави суперматериал за компютърната индустрия и то в пъти по-ефективен от силиция. След това следват още подобрения и нововъведения като изобретение, което включва разтворим течен кристален термореактивен олигомер, метален алкоксид, графенов оксид и късо влакно, и изолационен материал и субстрат, използващ същите. Тоест оксидът се съединява с активно и подвижно влакно, което да е носител. Съответното изобретение ефективно намалява коефициентът на топлинно разширение чрез добавяне на метален алкоксид и графенов оксид. Целта е да се постигне материал със значително увеличена здравина и твърдост чрез добавяне на къси влакна, както произведеният субстрат да е с подобрена термична стабилност, за да се сведе до минимум деформацията на размерите, дължаща се на топлина. Така този материал може да се използва за „интернет на нещата“, т.е. и като се внедри в хората или да се постигне желаната сингулярност между машината и човека. Това е и най-здравият материал, известен ни до този момент, който не може лесно да бъде дори изгорен заради високата температура на топене. Съчетаването му с нанотехнологията позволява да взаимодейства с вода, а както знаем човекът се състои от 70 % вода. Така наноботи могат да пренесат информация от човека навън чрез структурата на ДНК и нейното електромагнитно поле, което интерферира или с други думи – излъчва светлина и информация извън тялото на човека.

Проблемни зони на механичното съвършенство

Какви могат да бъдат последиците от подобно неестествено съединяване на машина и човек? Фантастиката ще бледнее пред реалността. Социалните ефекти са свързани преди всичко с налагането на правата на модифицираните индивиди и роботите. Трансхуманизмът се стреми да предвиди бъдещето на човечеството и да го предопредели в посоката на подобрената човешка телесност в контекста, че тя е ограничена и несъвършена. Човешкото тяло има съвършени пропорции, а всяка клетка и система са сложно устроени. Повечето биологични организми на земята се подчиняват на математическа пропорция, наречена „златното сечение на Фибоначи“. То се означава с буквата „фи“ и е специална математическа хармония между частите на биологичния обект, приблизително равна на 1,618. Образува се математическа поредица, при която всяко следващо число е сума от предходните две. Само това

съотношение между частите на човешкото тяло показва, че физиката ни по невъобразим начин следва логика, което изключва свободната еволюция без предварителен замисъл. Златното сечение е част от нашия удивителен свят във всичките му измерения. Емпирично установен факт е, че дори подредбата на семките в слънчогледовата пита следва това правило – броят на сочещите наляво и броят на сочещите надясно е винаги равен на две поредни числа на Фибоначи. Органите и частите на тялото, дори големината на костите и крайниците, например фалангите на пръстите ни, са удивително близки до принципа, по който Фибоначи изгражда своята числова редица. Спиралата на човешката ДНК следва това съотношение – дължината ѝ е 34 ангстрьома и е широка 21 ангстрьома за всеки пълен цикъл, а това са две от последователните стойности в горепосочената подредба от числа. Всички тези удивителни пропорции към момента не са получили задоволително обяснение. Те показват, че нашето познание е далеч от откриването на завършения „геном“ на действителността (Градинаров, 2020:24). В този смисъл без да познаваме достатъчно собствената си природа, науката смята, че може да я доведе до механично „съвършенство“. Можем да си представим сценарий като от филма „Аз роботът“ или друг, при който роботът се стреми да се превърне в човек, защото е стигнал до заключението, че няма нищо по-съвършено от него. Трансхуманизмът възниква от необходимостта да отгатне възможните разклонения и резки завои на технологично стимулираната и ускорена еволюция, която се смята, че му предстои. Важно е да коментираме отношението между трансхуманизма и реализацията на въображаемия сценарий за сливането на човека с машина. Познанието не е нужно да бъде реализирано в изкривено въображение, защото ще даде много поражения в социалните функции на човека. Въпрос от ключово значение е с каква точност ще се случи виртуалната фикция. Въпросът е как трансхуманизмът успява да надхвърли фактите от реалността и да говори за бъдещето не само с увереност, но и с голяма степен на точност (Янкова, 2021:25-25). С други думи, проекцията може ли да бъде квази реалност, която вече е заместила истинската реалност? Въпрос, който всички вече си задаваме. Стои философският въпрос и за онтологичния порядък на симулацията; доколко тя може да бъде нещо различно от аналоговата действителност и как фантоматизираният субект, ако предположим, че това е било предвидено в литературни произведения като тези на Станислав Лем, би бил в състояние да се изплъзне от капана на нейните илюзии (Генов, 2021:44). За да се преодолеят физическите закони и от „аналоговия“ да се стигне до „цифровия“ човек е нужно да се редуцират качествата на първия. Но това е свързано с правото на свободна воля и въобще с възможността да бъдат трайно нарушени, и то безнаказано и незабележимо, не само човешките права, но и бъдещето на естественото физическо, интелектуално и духовно развитие на индивидите, да се прекъсне един естествен еволюционен цикъл. Причината е, че регулацията ще следва, а няма да предхожда завършване на процеса на сингулярност човек-машина, което е в аспекта на социалните ефекти на дистопията. Всеки физически индивид има законодателно закрепени права, които ограничават подобна спекулация с прилежащите към него ДНК електромагнитен модел, съзнание и въобще със съдържанието на съответната самоличност.

В социален аспект могат да възникнат редица проблеми, свързани не само с разместване на пазара на труда и отприщване на безработица във висококвалифицираните и нискоквалифицираните професии. Един от основните

казуси е езикът на робота и ИИ и разликата му с човешкия говор и начин на мислене. Друг е за нееднаквата отговорност на един предполагаемо социализиран робот със сродни права като човека, но с различни отговорности. Тъй като ИИ е проекция на естествения, той ще има същите, а може би още по-големи дефицити по отношение на високите нива на цивилизационно съществуване, които изискват и съответните етика и морал. С други думи, етиката и моралът, които са пряко свързани с човешкото съществуване, се предполага, че ще отпаднат като непригодни в новите условия на живот. Ако представите за граничните и неприемливи за обществото поведение и начин на живот, ощетяващи човека, се приемат като държавно-корпоративен, а след това и като обществен норматив и коректив, това би ограничило неизбежно хинтерланда на човека, би осакатило обществените отношения.

Трансформациите в обществото могат да бъдат в различни направления. Те засягат вертикално и хоризонтално обществото. Прогнозите за бъдещето през етичния дискурс изглеждат мрачни, освен ако не се осъзнае, че ИИ, макар да не е просто подобрен алгоритъм дори при следващо ниво на развитието му - невронната мрежа, не може да замени напълно човека. Например приемаше се, че креативните способности на човека не могат да бъдат заменени от ИИ. Но в последно време практиката показва, че ИИ може да конкурира продукти на хората в творческите професии. При изследвания, направени от учени дали има еднакъв прием на картина от ИИ или от човек, става ясно, че творчеството на човека се преценява на базата на действителните усилия и емоции, които ИИ не полага и няма. Но относно естетическата стойност на две картини, създадени съответно от двете страни, става ясно, че ИИ се изравнява с оценката на тези с етикет, указващ автор човек (Bellaïche, Shahi, Harry Turpin and all, 2023:1-22). В този аспект може да се очаква, че цената на човешкия труд в тях ще намалее. Комуникативната среда и човешкият опит в нея са незаменими, но в дългосрочен план не само промяната на мястото на дадени професии в обществото ще измести техния фокус, но и самото общуване между хората ще ерозира като важна форма на обществените отношения. Това засяга в най-пълна степен морала и етиката. Настъпва и ново социално разделение - освен между новите поколения и „подобрените“ човешки индивиди, но също между роботите и хората. Да си представим, че човекът-машина е източник на жизнена енергия, на авторови идеи, спомени и ценни емоции. Превръщането им в стока ще узакони кражбата им. Това е важен въпрос за решаване не само на фантастиката, но вече и на реалността.

Заклучение

Развитието на науката е естествен процес, резултат от човешката еволюция. Като всяка млада цивилизация и нашата се стреми да се превърне в създател, който твори нещо по-съвършено от вече съществуващото. В този смисъл ИИ е естествена последица на творческата способност на човека. Но ИИ не може да замести човека дори да се постигне високо ниво на невронна мрежа. Основният проблем на бъдещето няма да е просто наличието на роботи и ИИ, а опитът за създаване на ново Квазимодо от типа машинен човек. Тази неестествена симбиоза несъмнено води в задънена улица. И то не само заради етичния конфликт, но и заради прекъсване на естествената еволюция на човешкото съзнание чрез налагането на нови морални и етични стандарти, които на теория се стремят да подобрят съвместното

съществуване на толкова разнородни култури в света и да доведат до стандартизация. Научната етика не е откъсната от общата си основа с принципите на общата такава. В този момент още повече научната етика е нужно да издигне глас за истината, каквато е целта на науката въобще и за предприемане на мерки за защита устойчивото развитие на следващите човешки поколения с фокус антропоцентризма.

Какви са най-опасните тенденции?

1. Превръщането на концепцията за устойчиво развитие в античовешки план за контрол и сингулярност човек-машина с непредвидени ефекти.
2. Икономически разломи в обществата със силно развити сектори, бавно развиващи се и бързо отмиращи, съпроводени с обществени турбуленции и нестабилност.
3. Създаването на нов социален дигитален субект, който променя смисъла на човешката еволюция.
4. Социална маргинализация на слоеве, които са извън основното модерно течение на трансхуманизма.
5. Разкъсване на традиционни и национални ценности, изграждащи основите на обществата.

Използвани източници

1. Амбарева, Хр. (2019). *Културата на интернет и как тя променя света*. София: Изд. Авангард Прима.
2. Георгиева, Н. (2016) Етически и социални проблеми на изкуствения интелект. Дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор” по научна специалност 2.3. Философия (Философия с преподаване на английски език). Автореферат. София: СУ „Св. Климент Охридски“, 10-13.
3. Генов, Н. (2021). Фантоматиката: сън в съня или сън наяве? В: *Познание и трансхуманитарна р/еволуция*. София.
4. Градинаров, Б. (2020). *Риск и антирискови стратегии*. София.
5. Дюпре, Б. (2013). *50 основни идеи: философия*. София: Изд. ИнфоДар.
6. Киров, В. (2022). *Дигиталната трансформация и бъдещето на труда. Глобални тенденции. Локални последствия*. София
7. Кънева, В. (2015) Споровете около понятието за достойнство в биоетиката. В: *Християнство и култура*, бр.10 (107), 80-89.
8. Пендоуз, Р., Северино, Е., Скардили, Ф., Тестони, И. & Витиело, Дж., Фаджин, Ф., Дж., Д Ариано. (2024). *Изкуствен срещу естествен интелект*. София: Изд. „Изток-Запад“.
9. Тодорова, М. (2019) *Изкуственият интелект. Кратка история на развитие и етически аспекти на темата*. София: Изд. „Изток-Запад“.
10. Янкова, Р. (2021). Трансхуманизмът: между познание и въображение. В Сб. *Познание и трансхуманитарна р/еволуция*. София.
11. Artificial intelligence for Europe, Legislative Observatory (OEIL), European Parliament, Ref.: 20200918STO87404,2020. Artificial intelligence: threats and opportunities. News: European Parliament (europa.eu).

12. Bellaiche, L, Shahi, R., Harry Turpin, M., Ragnhildstveit, A., Sprockett, S., Barr, N., Christensen, A. and Seli, P. (2023). Humans versus AI: whether and why we prefer human-created compared to AI-created artwork. In: *SpringerOpen. Cognitive Research: Principles and Implications*, 8:42
13. Castells, M. (2001). *The Internet Galaxy*. New York: Oxford University Press.
14. European Commission, Building Trust in Human-Centric Artificial Intelligence, COM(2019) 168. International Application Published Under the Patent Cooperation Treaty (PCT), (43) International Publication Date 12 April 2012 (12.04.2012), WO2012/046069 A1,
<https://patentimages.storage.googleapis.com/e5/6c/a4/2043a52ec578ea/WO2012046069A1.pdf>
15. OECD, (2019). Recommendation of the Council on Artificial Intelligence.
16. OECD, (2019). Artificial Intelligence in Society. p.23.